

TÜRKİYE VE HOLLANDA BASIN GELENEKLERİNİN SOSYOLOJİK BİR PERSPEKTİFLE KARŞILAŞTIRILMASI: SCHIPHOL UÇAK KAZASI ÖRNEĞİ*

The Comparison of Turkish and Dutch Press Traditions in a Sociological Perspective: Schiphol Air Crash Example

Gülten Arslantürk**

Özet

Basın, içinde bulunduğu toplumun yapısına ve iktidar ile olan ilişkilerine göre şekillenmektedir. Bu karşılıklı etkileşim süreci ‘basın gelenekleri’ olarak adlandırılan pratikleri meydana getirmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye ve Hollanda’nın basın geleneklerinin dayandığı tarihsel arka plandan ve küreselleşme sürecinin basına etkilerinden hareketle, iki ülke basınına çerçeveleme yaklaşımı temelinde karşılaştırmaktır. Bu bağlamda 25 Şubat 2009 tarihinde İstanbul- Amsterdam seferini yapan Türk Hava Yolları uçağının Amsterdam Schiphol Havalimanındaki iniş pistine düşmesi ile sonuçlanan kaza, örnek olay olarak seçilerek, ikisi Hollanda ikisi Türkiye’den olmak üzere tirajı en yüksek dört gazeteden (De Telegraaf, AD, Posta, Hürriyet) toplam 58 haber ve 78 fotoğraf ‘sorumluluk’, ‘çatışma’ ‘insani ilgi’ ‘ahlakilik’ ve ‘ekonomik sonuçlar’ çerçeveleri göz önünde bulundurularak beş günlük birinci sayfa haberleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Basını, Hollanda Basını, Çerçeveleme

Abstract

The traditions of the press is determined by the social structure of a country and its power relations. These traditions can be seen in journalism practices of each country differently. The purpose of this study is to compare the Turkish and Dutch press traditions by the help of its historical outcomes. As the past experiences make salient differences, the globalisation process made the countries’ journalism principles look similar by common agreements like the EU. Within this context a Turkish airplane crash incident has been taken as a case

---

* Bu makale, “Türkiye ve Hollanda Yayıncılık Geleneklerinin Sosyolojik Bir Perspektifle Karşılaştırılması” isimli Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır ve makale yeni veriler ışığında güncellenmiştir.

** Gülten Arslantürk, Ege Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, OMÜ İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

study which occurred in Amsterdam airport. The highest rated two newspapers from Turkey, and two news papers from Holland has been taken to make this comparison by the help framing theory. Totaly 58 news and 78 photographes have been searched in the frames ; 'responsibility, conflict, human interest, ethics and economic conclusions.

Keywords: Turkish Press, Dutch Press, Framing

Her ülkenin tarihinde geçirdiği deneyimler, o ülkenin kendine özgü kültürünün oluşmasında önemli bir unsurdur. Yaşanan savaşlar, yasalar, darbeler, ülkenin iç ve dış politikaları, coğrafi konumu gibi sayılabilecek her şey o kültürü, bugüne taşıyan kimliğini oluşturur. Sözü edilen tüm bu süreçleri tarihe not düşen en önemli yazılı kaynaklardan biri de gazetelerdir. Basın bu özelliği nedeniyle, iktidarın mesafeli ve şüpheli durmayı tercih ettiği bir araç olarak değerlendirilmiş ve aynı nedenle iktidar ilişkileri ekseninde kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle basın ve iktidar arasındaki ilişkiler, toplumsal hegemonyanın sağlanmasında bir 'mücadele alanı' olarak görülmüştür.

Bu çalışmada temel amaç, farklı tarihsel arka planlardan gelen iki ülkenin basın geleneklerini karşılaştırmaktır. Bu bağlamda seçilen ilk ülke, gazeteciliği nispeten eski bir tarihe dayanan ve gazetecilik tarihinde özel bir yer işgal eden Hollanda, diğeri ise yazılı basın geleneğini Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında ortak anlaşmalara dayandırarak şekillendirme hedefinde olan Türkiye'dir. O halde bu çalışmanın temel argümanını şu şekilde açıklamak mümkündür: "Türkiye ve Hollanda'nın yerel dinamikleri ve her iki ülkenin tarihsel arka planında görülen öznel durum¹, ülkelerin basın geleneklerinde farklılıklara sebep olurken, küresel pazar politikaları ve her iki ülkenin tabi olduğu ortak anlaşmaların varlığı benzer bulgulara neden olmaktadır.

Türkiye Basınının Gelişim Süreci

Matbaanın yaygınlık kazanmasını sağlayan en önemli unsurlardan biri; bir toplumun, icadın gerçekleştiği yere olan coğrafi yakınlığı, ikinci önemli unsur ise, herhangi bir teknolojik gelişmeye zemin hazırlayan somut toplumsal koşulların ve icadın o toplumun düşün yapısına olan uygunluğudur. Sözü edilen iki koşul da Osmanlı Devleti zamanında o coğrafyada mevcut değildi. Dolayısıyla Türkiye'nin yazılı basın geleneğinin oluşması oldukça gecikmiştir.

---

¹ Bu çalışmada Hollanda'nın seçilmesinin nedeni, 17. yüzyıl merkantalizminde gazete basmanın yasak olduğu ülkelere gazete ihraç ediyor olması ve basın geleneğindeki bu muhalif kimliğini - kimi zaman sekteye uğrasa da - günümüzde de sürdürmesidir.

Bu nedenle Türkiye basınının gelişim yapısından söz edebilmek için öncelikle Osmanlı Devleti'ndeki görünümüne değinmek gerekmektedir.

Osmanlı Devleti matbaayı ilk kez Batılılaşma / Modernleşme çabaları kapsamında kullanmaya başlamıştır. Türkçe eserler basmak için ilk matbaa 1726'da Şeyhülislam'ın verdiği fetva üzerine Said Mehmet ve İbrahim Müteferrika tarafından kuruldu (Demir, 2007: 77). Böylelikle Osmanlı Devleti'nin matbaayı getirmesi din kuralları önünde de meşruiyetini kazanmıştır. İlk Türkçe gazete ise 1831 yılında Takvimi Vekayi adıyla çıkarılmış (Kızıl,1998:36) ancak bu araç, olası getirileri için değil, 'modernleşme projesinin' stratejik bir planı dahilinde, devlete hizmet amacıyla kullanılmış ve 287 yıl gecikmeli gelmiştir (Tekeli,2002:22).

Osmanlı için Modernleşme kavramı yerine zamanla Batılılaşma kavramının kullanılmasının nedeni, 'modern' olmak gayesinden ziyade 'Batı gibi olmanın' önem taşıyor olmasıdır. Bunun sebebi, Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında üstünlüğünü kaybetmesi ve bunun somut göstergesi olarak da toprak kaybetmeye başlamasıdır. Olası çözüm ise Batı'yı Batı'nın tekniği ile yenmek olarak yorumlanmıştır. Modernleşme, devletin 'kurtarılması' için bir çıkar yol olarak görüldüğünden, bu dönemde tüm kurumlardan beklenen, devletin çıkarlarına ters düşmemektir.

Gazetelerin basılması ise tam da bu noktada iktidar adına işlevsel bir nitelik kazanmış ve onların resmi ideolojinin bilgi dağıtım organı olarak çalışması sağlanmıştır. Özgen (2002:132) Takvim-i Vekayi'nin kurulmasının tamamen resmi yollardan gerçekleştiğini ve haktan gelen herhangi bir talebin olmadığına vurgu yaparak Avrupa'da kendiliğinden gelişen ve toplumun somut koşullarının sonucu olan bu sürecin Türkiye'nin tarihsel kökenlerinde gözlenmediğine işaret etmektedir. Batı'da gazeteciler devlet mekanizmasının dışında kalan kimselerdi. Osmanlı toplumunda ise ilk gazeteciler hep devlet memuruydu (Demir, 2007: 78). Devletten maaşını alan bu memurların, Althusser'in deyimiyle 'devletin ideolojik aygıtının' bir çalışanı olmaktan öteye giderek, eleştirel düşünce üretebilmeleri imkansızlaşacaktı. Osmanlı Devleti'nde henüz dört gazete varken, basını düzenleyen Matbuat Nizamnamesi'nin (1864) hazırlanması ve onu izleyen üç yıl içerisinde Ali Kararnamesi'nin çıkarılması basınının iktidar tarafından ne ölçüde tehdit olarak görüldüğüne somut bir örnektir. Zira burada basını düzenlemekten kasıt, basının yetkilerini sınırlandırmaktır (Yaramış, 2005: 14-18). "Bu dönemde savaşlar sonucunda dışta zayıf düşen imparatorluk, içte de basının muhalefeti ile karşılaşarak, o güne kadar gücü bilinmeyen ve hiç beklenmedik bir kaynağın eleştirisine uğramıştır" (Özgen, 2002: 140). Böylesi bir ortamda ise feragat edilecek ilk şey 'basın özgürlüğü' fikri olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde modernleşme çabalarının bir diğer göstergesi ise demokratikleşmeye dair yapılan düzenlemelerdir. Oldukça sancılı geçen bu süreçte inişli çıkışlı bir grafik izlenerek Çavdar'ın deyimiyle (2008) 'demokrasi

egzersizleri' yaşanmıştır. Demokratik haklar demokratik olmayan toplumsal koşullarda verildiği zaman çapraşık durumların ortaya çıkması doğaldır, "Bilindiği üzere özgür bir medya, demokrasinin göstergesi ve aynı zamanda da teminatı olarak kabul edilmelidir. Gerçek anlamda medya özgürlüğünden söz edebilmek için, özgürlüğün kullanımının hem negatif, hem de pozitif özgürlük bağlamında değerlendirilmesi şarttır" (Akbaba, 2004: 141). Sözü edilen bu sancılı demokrasi deneyimi, özgürlük- sansür, oto-sansür ve sınırlandırmalar ekseninde görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde özellikle Tanzimat ve Islahat Fermanlarını takip eden I-II Meşrutiyet dönemleri ve I. Dünya Savaşı özgürleşme sınavlarının önemli dönemeçleridir.

II. Abdülhamid'in tahta geçişinden sonra, Matbuat Nizamnamesi ve Ali Kararnamesi yürürlükteyken 1876'da ilan edilen ilk anayasa olan Kanun-i Esasi'nin 12. maddesinde 'basının yasalar çerçevesinde eşit olduğu' kaydedilmişti. O günkü hava içinde basın bir süre bu özgürlükten yararlandı. Ancak savaş halinin gerekleri kadar II. Abdülhamid'in daha sıkı bir kontrol istemesi 30 yıl sürecek İstibdat Dönemi'ni başlattı (Koloğlu, 2010: 93). İki yıl kadar süren bu görece özgürlük, sansürcü, şiddet ve sindirme politikalara dönüşmüştür (Kızıl,1998: 40). Nitekim bu süreci izleyen yıllarda II. Meşrutiyet Dönemi'nde yeniden basın özgürlüğünün hükmü genişletilerek sansüre karşı da güvence olmak üzere 'Matbuat hiçbir veçhile kablettab'i teftiş ve muayene tabi tutulamaz' şekline dönüştürülmüştür (Kızıl,1998: 40-41). 1913 yılı Ocak ayında İttihat ve Terakki taraflısı subaylarca yapılan ve tarihimizde '*Bab-ı Ali Baskını*' diye nitelendirilen hükümet darbesinden sonra basına yeniden sansür konmuştur. Sansür hafiflemek üzere iken I. Dünya Savaşı çıkmış, savaş yıllarınca da İttihat ve Terakki Partisi hükümetince basına sansür uygulanmıştır (Yaramış,2005: 58-59).

Osmanlı Devleti'nde 'Modernleşme', 'Batılılaşma', ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtulması için bir 'araç' olarak görülürken, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından başlı başına bir 'amaç' haline gelmiştir. Fakat bunun tam olarak nasıl gerçekleşeceği konusunda bir mutabakat sağlanamamıştır. Gerçek anlamda 'Batılılaşmak' için muhalif fikirlerin susturulması elzem görülmüştür. Böylece Türkiye Cumhuriyeti her ne kadar Osmanlı Devleti'nden bir kopuşu simgeliyor olsa da, ilk etapta, aynı düşünce yapısının mirasını taşımaktadır. Tek partili sistemin, 1946'ya kadar hakim olmasının en önemli sebebi, 1922'de Saltanat'ın kaldırılmasıyla başlayıp gelişen inkılapların tehlikeye düşmesi kaygısıdır (Köker, 1990: 77).

Tek Parti Dönemi Batıda etkisini gösteren totaliter yönetim anlayışından oldukça etkilenmiştir. Faşist ve komünist rejimlerde olduğu gibi Tek Parti yönetiminde de devlet, hükümet ve parti iç içe geçmiş bir yapı ve bütünlük oluşturmaktaydı. Tek Parti Dönemi'nde öncelikle basın, kanuni düzenlemelerle kontrol ve denetim altına alınmıştır. Cumhuriyetin kuruluş döneminde İstiklal

Mahkemeleri ve Takrir-i Sükun Kanunu yöneticilerinin hoşuna gitmeyen gazetelerin kapatılması, gazetecilerin hapselere gönderilmesine imkan sağlamıştır. Tek Parti döneminin başlangıcında İstiklal Mahkemeleri yoluyla gazetecilere verilen gözdağı, basının mutlaka hükümetle uyum içinde olması gerektiği mesajını basına iletmişti. (Tokgöz, 2006: 205).

Basın ve siyaset ilişkisi iktidar odaklarının değişmesi ile her zaman ilintili olmuştur. Bu nedenle Türkiye’de iktidarın el değiştirdiği seçimler ile basında yeni bir döneme girilmiştir. Bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti’nin siyaset yaşamını iki evrede incelemek uygun olacaktır. 1920’lerin ortasından II. Dünya Savaşı bitimine kadar süren ve yönetici seçkinlerin örgütü durumundaki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) egemenliğinde yaşanan tek parti iktidarı ilk evreyi; esas olarak 1946’da başlatıldığı halde, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti (DP) nin yönetime gelmesiyle anlam kazanan ve kesintilerle (1960-1961, 1971-1973, 1980-1983) sürdürülebilen çok partili dönem ikinci evreyi oluşturmaktadır (Akşin, 2009: 227). Çok partili dönemde basının gelişiminde köşe taşları;

1. Tahkikat Komisyonu’nun kurulması ve 1960 askeri darbesi
2. 1961 Anayasası ile özgürlüklere geniş yer verilmesi
3. 12 Mart 1971 rejimi ve sıkıyönetim
4. 1980 askeri darbesi
5. 24 Ocak Kararları ve ekonomide yapısal dönüşümler
6. 1982 Anayasası
7. Küreselleşme süreci şeklinde özetlenebilir.

Çok partili döneme geçildiğinde, nispeten özgürlükler artsa da iktidarın yönetim zihniyeti benzer kalmıştır. Özellikle ülke içerisinde yaşanan karmaşık süreçler basına hukuki temelde verilen özgürlüklerin pratikte karşılık bulmasını zorlaştırmıştır. Cumhuriyet tarihinde yaşanan darbeler ve muhtıralar, sansür mekanizmalarının, yasaların ve resmi / mesleki denetim organlarının daha baskıcı olmasına neden olmuştur. Demokrat Parti iktidarı döneminde basına yönelik sansür ve denetim uygulamalarının en belirgin görünümü Tahkikat Komisyonu’nun kurulması ile gözlenmiştir. Güçler ayrılığı ilkesine karşı olarak meclise yargılama hakkı verilmiştir. Encümen’e, basını sansür etme, gazeteleri toplatma, tutuklama emri verme ve komisyonun çalışmasına engel olan ya da zorlaştıranlara 3 yıla kadar hapis cezası veren bir kanun tasarısı meclisten geçmiştir (Zürcher, 2003: 349). Böylesi bir komisyonun kurulmuş olması, demokrasi fikrinin toplumun en üst kesimindeki ‘seçkinler’ tarafından dahi henüz içselleştirilmediğini göstermektedir. Anayasal düzene aykırı olan Komisyonun kurulması, 27 Mayıs askeri müdahalesinin zeminini hazırlamıştır. Darbe sonrası hazırlanan 1961 Anayasası toplumda ve dolayısıyla basında özgürlüğe geniş

yer vermiştir. Bunların başlıcaları anayasal düzenlemeler yanında 212 sayılı yasa, Basın İlan Kurumu'nun kurulması ile basının özdenetim çalışmaları ve gazeteciye 'ispat hakkının' tanınması ve Basın Şeref Divanı'nın kurulmasıdır (Uzun, 2000: 88). Cumhuriyet'in ilk kurulduğu yıllarda katılımı zorunlu tutulan ilk meslek örgütü olan ve dünyada benzer bir uygulamasına rastlanmamış Basın Birliği basınının demokratik ve işlevsel özelliklerine ters düşen yapısı nedeniyle dağılmıştı. Bu ilk resmi denetim kurumu uygulamasından sonra sivil bir oluşum olan Basın Şeref Divanı o dönemde umut vaat etmiştir. Ancak özdenetim kurumunun saygı uyandırmak yerine etik kodları katı çerçevelere sıkıştırması ve yalnızca ceza verici bir örgüt olarak işlemesi meşruiyetini yitirmesine neden olmuş ve 1967 yılında faaliyetlerine son vermiştir (Girgin, 2000: 207-208).

Basın için görece özgür geçen bu süreçten sonra 1971 rejimi ve sıkıyönetim uygulamaları basınının özgürlüğüne bir kez daha darbe vurmuştur. 1961 Anayasası'nda 'Kamu düzenini veya genel ahlakın korunması' gibi genel bir düzenlemeye gidilmiş, hakim kararı yerine de 'Kanunun açıkça emrettiği yetkili mercii emriyle' ifadesi getirilmiştir (Aksoy, 1994: 17). Haber konularının zorunlu olarak sınırlandırılması özellikle 1980'lerden sonra magazin gazeteciliğine ağırlık verilmesine neden olmuştur (Tılıç, 2000: 98). Böylece bilinçli politikalarla toplum siyasetten uzaklaştırılmıştır. Basın özgürlüğünü farklı açılardan etkileyen bir dönem de 12 Eylül askeri darbesidir. Bu dönemde küreselleşmenin önünde engel görülen en önemli kurumlar olan sendikalar, basın ve diğer kitle örgütleri etkisiz hale getirilmiştir (Demir, 2007: 183). Sansür ve oto-sansür mekanizmalarının yoğun hissedildiği bu dönemlerde basın özgürlüğünden bahsedilmek pek de mümkün değildir. Basında sansürün kurumsallaşması ise 1982 Anayasası'nın özgürlüklere getirdiği kısıtlamalarla belirginleşmiştir. Özellikle 1982 Anayasa'sında 'özgürlük' kavramı 'sınırlama' kavramıyla sıkı sıkıya bağlantılı bir duruma getirilmiştir (Uzun, 2000: 119). Kazuistik anayasa özelliği taşıyan 1982 anayasasında özgürlükler kısaca anlatılmış ancak sınırlamalara geniş yer verilmiştir. Bu anayasada *verilen hakların hep 'ama' ları vardır. Çünkü devletin kutsallığı tüm bu hakları ve özgürlükleri kapsamaktadır. "Sınırlar ve kısıtlar. Yasaklayıcıdır. Emreder ve cezalandırır"* (İlkiz, 2000: 172) Yeni anayasal düzenleme ile iktidar ilişkilerinin çatışmalarından ve hukuksal yaptırımların etkisinden bağımsız düşünülemez olan basın da '80 sonrası dönemde yapısal bir dönüşüme uğramıştır. Basını en az askeri darbe kadar etkileyen bir başka süreç ise ekonomide yaşanan yapısal dönüşümü uygulanabilir kılan 24 Ocak Kararlarıdır.

Ekonomide neo-liberal politikaların uygulanması 24 Ocak Kararları ile mümkün olabilmiştir. Demokratik bir ortamda gerçekleştirilemeyecek yasal düzenlemeler, darbe sayesinde hızlıca yürürlüğe konabilmiştir (Uzun, 2000: 120) 1990'lı yıllar ise geçmişte alınan kararların sonuçlarının alındığı bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Tüm dünyada gözlemlenen

küreselleşme süreci, Türkiye’de de görülmeye başlanmış ve çoğu zaman basın uluslar arası anlaşmalar çerçevesinde düzenlenir olmuştur. Bu durum bir yandan basın sektöründe tekelleşmeyi tetiklerken bir yandan da çoksesliliğin törpülenmesine neden olarak demokrasi için gerekli olan çoğulculuk anlayışını zedelemiştir. Bununla birlikte basının temel meslek ilkelerinde küresel anlaşmalara tabi kılınması sağlanmıştır. Bu sayede evrensel meslek ilkeleri belirlenerek sektörde saygınlık kazanılmaya çalışılmıştır. Buna en somut örneklerden biri de Avrupa Birliği müktesabati sürecinde basın ve yayın organlarının düzenlenmesi ile ilgili olan maddelerdir.

Hollanda Basınının Gelişim Süreci

Kimi araştırmacılara göre Hollanda ilk gazete örneklerinin görüldüğü ülkelerden biridir. Aynı dönem içerisinde Avrupa kıtası üzerinde başka başka yerlerde gazete örneklerine rastlanmaktadır. Bunun en somut örnekleri ise 1610’un Basel’inde haftalık gazete yayınlanmış, ardından 1615’te Frankfurt ve Viyana’da, 1616’da Hamburg’da, 1617’de Berlin’de, 1618’de Amsterdam’da ve 1620’de Antwerp’te yayınlarına başladıkları tahmin edilmektedir (Stephens, 1989: 132). Bu nedenle bu çalışmada Hollanda’nın tercih edilmesinin sebebi ilk gazete örneklerinden olması değil, onun basın tarihi açısından taşıdığı öznel durumdur. Bu sürecin Hollanda’yı ilgilendiren kısmının irdelenebilmesi için öncelikle gazeteciliğin nasıl bir ihtiyaçtan Avrupa kıtasında ortaya çıkıp yayıldığına dikkat etmek gerekmektedir.

15. yüzyılda matbaanın kullanılması ile önce kitaplar basılmaya başlanmış, 16. yüzyıl ve 17.yüzyıl başlarından itibaren ise bilgi akışının ivediliği önem kazandıkça gazeteler basılmaya başlanmıştır. Bu süreçte gazete, kapitalizmin bir kurumu olarak dünyaya gelmiştir (Tokgöz,2006:59). Kapitalist ekonomide seri üretimin ilk örneklerinden olan gazeteler sayesinde tüccarlar, güncel bilginin pazarda daha başarılı olmanın yolu olarak görerek ‘bilgi’yi metalaştırmışlardır. Dolayısıyla gazeteciliğin gelişimi de bu tarihsel dönüşüme paralel olarak gerçekleşmiştir.

İlk gazetenin nerede yayınlandığına dair tartışmaların sonuçlanamamasının nedeni, hangi yayının günümüz anlamındaki gazeteyle denk geleceğine karar verilememesidir (Duiveland, 1924: 5). İlk gazetenin hangisi olduğu kesin olmasa da, bu süreçten sonra Avrupa’nın tarihini değiştiren bir lokomotif olduğu kesindir.

Hollanda’nın yazılı basın ile tanışması 1462 yılında ‘*Latince Dilbilgisi*’ kitabı ile olmuştur (Blokker ve van Es ve Spiering, 2005: 115). Buradan da anlaşılacağı üzere Gutenberg’in matbaası Hollanda coğrafyasına Türkiye’den nispeten daha önce ulaşmıştır. Nitekim bu farklılık daha sonra basının tüm yapısını da etkisi altına almıştır. Çünkü bir ülke yazılı basınla ne oranda erken tanışır, o oranda o yazılı kültürü içselleştirebilmektedir.

Low Countries (Lage Landen²)'in İspanya ile girdiği 1568-1648 yılları arasındaki 80 Yıl Savaşları sırasında 1579'dan itibaren sırasıyla 7 vilayet İspanya'dan bağımsızlığını ilan etmiş ve ardından o günkü ismiyle 'Birleşik Utrecht Birliği' (Birleşik Hollanda Cumhuriyeti) 1581'de kurulmuştur" (Blokker ve van Es ve Spiering, 2005: 115).

Bu bağımsızlık ilanından çok kısa bir süre sonra basına yönelik düzenlemeler netlik kazanmaya başlamıştır. Çünkü alınacak kararlar ülkenin kendi tasarrufunda olmuştur. Hollandaca ilk gazete *De Courante Uyt Italien, Duytsland & c.* ismi ile 1618 yılında ortaya çıkmış ve Venedik, Prag, Köln ve Den Haag'tan haberler bildirmiştir (de Ron, 2004: 8). Hatta gazete metninin sonunda şu cümle yer almaktadır: "Önemli olan her olayı önümüzdeki her Cuma sizlerle paylaşacağım" (Duiveland, 1924: 2). Bu söz enformasyon akışına verilen değerin görülmesi açısından önemlidir.

Gazeteciliğin doğuşu Hollanda'ya dayandırılmıyor olsa da 1600'lerin başından itibaren bu ülkenin belirli şehirleri, uluslar arası gazete dağıtım merkezi olarak önem taşıyan ve neredeyse bir asır süren bir rol üstlenmiştir (de Haag, 2007: 34). Hollanda'yı var olduğu koşullar içinde öznel yapan bu durumdur. Çünkü basının geliştiği her ülkede basın iktidara karşı bir tehdit olarak algılanmış ve büyük oranda sansür uygulanmıştır. Hatta 1632 – 1642 yılları arasında Londra'da gazete satışı tamamen yasaklanmıştı (de Ron, 2004: 15). 17. Yüzyıl boyunca uluslar arası arenada Hollanda'nın merkantalist geleneğinden köklenen ciddi bir gündelik gazete basımı söz konusuydu. Döneminin önemli enformasyon merkezlerinden olan Amsterdam'da ilk kez tüm dünyadan gemicilik ve ticaret haberleri aktarılmıştır. Bu gazetelerin en temel özelliği dış haberlere, yerel ve ulusal haberlere nazaran öncelik verilmesi ve ilk sayfada basılmalarıdır (Semetko, 2007:143). Bununla birlikte Hollanda kimi girişimleri pek meşru sayılmasa da bu dönemde diğer ülkelere haber ihracatında bulunmaya başlamasıdır. Bunun en somut örneklerinden biri Hollanda'nın Fransızca gazete basıp, bunu Fransa'ya göndermesidir. Örnekleri ise şunlardır: "*La Gazete de Hollande* Leiden'de basılmıştır, keza *The Hague* Amsterdam, Rotterdam ve Utrecht'te basılmış ve o dönemde bağımsız bir basın ortamı yaratılmıştır. Fransızca, 17. yüzyılda en yaygın politik dil olduğu için daha geniş kitlelere ulaşmak adına gazeteler Fransızca basılmıştır. O dönemde birçok okuyucunun Fransa'dan geldiğini zannettiği gazeteler esasen Hollandalılar tarafından basılıyordu (<http://www.pressreference.com/> 03.05.2011).

---

² Hollanda'nın kimi metinlerde Low Countries (Lage Landen) olarak nitelendirilmesinin sebebi, coğrafi yapısının deniz seviyesinin altında ovalardan meydana gelmesidir.

Bu anlamda Hollanda'nın basın adına sağladığı özgürlük yadsınamaz. Fakat bunu kendi dilinde gerçekleştirmek yerine diğer ülkelere ihraç etmesi de kendi kamuoyunu bilgilendirmekten çekindiği çıkarımında bulunulmasına neden olabilmektedir (de Haag, 2007: 37). Dolayısıyla Hollanda'da var olan sansür iki yönüyle de incelenmesi gereken bir konudur.

Hollanda'da sansürün diğer ülkelerde olduğu kadar hissedilmemiş olmasının bir sebebi de merkezi bir yönetim yerine küçük ayrı ayrı vilayetlerden oluşması ve bunların bazılarında sansür söz konusuysen, diğerlerinde sansür yine var olmasına rağmen pratikte uygulanamamasıdır (de Ron, 2004: 13). Bu ölçütler göz önüne alındığında Hollanda'da görece bir basın özgürlüğünden söz edebilmek mümkündür.

Bu dönemde Amsterdam Avrupa'nın gazetecilik merkezi haline gelmiş ve hem İngilizce hem de Fransızca gazeteler basılmıştır. Hollanda'nın bu görece özgürlüğü kimi iktidarlar tarafından hoşça karşılanmamıştır. 1672'de XIV. Louis, Hollanda çıkışlı gazetelerin Fransız monarşisi karşısı söylemleri nedeniyle Hollanda'ya savaş ilan ettiği bilinmektedir (Spee, 1999: 4). Tarihsel bilgilerin ışığında değerlendirildiğinde bu süreçler aynı zamanda Fransız Devrimi'ne de zemin hazırlamıştır, denebilir.

Fransız Devrimi'nin akabinde Fransa Cumhuriyeti'nin Napolyon Bonaparte önderliğinde kurulmasının ardından Avrupa'nın büyük bir bölümünde olduğu gibi Hollanda da 1795-1813 yılları arasında ablukaya alınmıştır. 3 Ağustos 1810'dan itibaren basılan gazetelere çift dille yazılması koşulu getirilmiştir. Bu durumda tüm haberler, biri Hollandaca biri Fransızca olmak üzere iki sütunda aktarılmakta ve haberlerde hangi konuların değinileceği önceden bir kurul tarafından denetlenmesi koşulu getirilmekteydi (Duiveland, 1924: 6).

Hollanda'da gazetelerin basılması on yedinci yüzyıla kadar dayandırılrsa da basına yönelik hukuki düzenlemeler için iki yüzyıl beklenmesi gerekmiştir. Daha doğru bir ifade ile betimlemek gerekirse 1848 yılına sistemli olarak hak ve özgürlüklerin tasvir edildiği bir anayasal düzen söz konusu değildir. 1813 yılında Fransa işgalinin ardından Hollanda'da ilk 1814 yılında anayasal düzene geçilmiş, fakat burada yönetim şeklinin monarşi olduğu tasvir edilmiştir. Ardından sırasıyla 1815, 1840 ve 1848 Anayasa'ları hazırlanmıştır (Blokker ve van Es ve Spiering, 2005: 211). Bu anayasaların arasında ilk kez basın özgürlüğüne 1815 Anayasası'nda yer verilmiştir.

Bu tarihler aynı zamanda Fransa'nın Hollanda coğrafyasını terk ettiği zamanlara tekabül etmektedir. Fransa ablukası 1813 yılında ortadan kalkmış ve 1814 yılındaki Viyana Kongresi ile Hollanda'nın kuzeyi ve günümüzün Belçika'sı olarak kabul edilen bağımsız güneyi birleşerek Hollanda Krallığı'nı

oluşturmuşlardır. Fakat bu birliktelik ancak 1830 yılına kadar sürebilmiştir (Blokker ve van Es ve Spiering, 2005: 115).

Ülkenin yeni gidişatını tayin eden bu siyasal süreçlerde, kuşkusuz komşu ülkelerde gerçekleşen olaylara duyarsız kalmak pek de olanaklı görünmemektedir. Bütün kıtada devam eden liberalleşme, hukukun üstünlüğü gibi kavramların yarattığı dalgalar Hollanda kıyılarına da gelmiştir. Özellikle yurttaşlık bilincinin yerleşmesi, bireylerin hak ve sorumluluklarının hukuk ve anayasal temelde düzenlenmesi son derece önem taşımaktadır. Zira basın özgürlüğü de bu kapsamda değerlendirilmektedir. 1815 yılı anayasasında basın özgürlüğü tanınmıştır. Buna rağmen uygulamada gerçek anlamıyla bir basın özgürlüğünden söz edebilmek pek mümkün değildir; çünkü bu birçok baskıcı kanunlar nedeniyle gerçekleştirilememektedir (Bardoel ve ark., 2009:72). Bunun en önemli göstergesi ise ağır vergiler ve sansür mekanizmalarıdır. Hollanda'da sansür ve gazete pulu vergilendirmeleri nedeniyle 19. yüzyılın son çeyreğine kadar birçok gazete yasadışı olarak basılmıştır. Özellikle 1674'ten beri uygulanan gazete pulu uygulaması ancak 1869'da yürürlükten kaldırılmıştır (Spee, 1999: 31). Bu nedenle de gazetelere ulaşmak kimi zaman maddi yetersizliklerden dolayı, kimi zaman da sansür uygulamaları nedeniyle sekteye uğramıştır.

Basın özgürlüğünü asıl harekete geçiren 1848 yılında Hollanda için önemli kabul edilen bir liberal olan Thorbecke tarafından hazırlanan anayasadır. Anayasanın 8. maddesi; Hiç kimse düşüncelerini kamuya duyurmak için herhangi bir şekilde bir başkasının iznini almak zorunda değildir, bu güvence anayasa tarafından teminat altına alınmaktadır (Bardoel ve Bierhoff, 1997: 71) şeklinde belirtilmiştir.

Thorbecke'nin 1848 tarihinde hazırladığı 'Hollanda Kraliyet Anayasası' 1983 tarihine kadar önemli değişimlerden geçerek bugüne kadar gelmiştir. 1848 tarihinde Thorbecke'nin önerisiyle Anayasa'da reform niteliğinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Böylece meşrutî monarşi ile kralın yetkileri de sınırlandırılmıştır.

Bunlar:

- Devlet yönetimine kraliyetin yanında halk temsilcileri de ortak edildi.
- Kral dokunulmaz, bakanlar sorumlu konumuna getirildi.
- Milletvekilleri doğrudan halk tarafından seçildi.
- Millet Meclisi ve Senatonun yetkileri artırıldı (de Ron, 2004: 48).

Hollanda'nın basın tarihinin dönüşümü incelendiğinde, onun sansürle mücadelesinin hep savaşlar arası dönemlerindeki tutum farklılıklarından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bunun somut örnekleri özellikle I. ve II. Dünya

Savaş'larında görülmektedir. 1893 yılında kurulmuş olan ve günümüzde hala Hollanda'da gazetecilik sektöründe pastanın en büyük payına sahip olan *De Telegraaf* gazetesi bu savaş esnasında ülkeyi savaşın eşiğine getirecek bir olaya sebep olmuştur. I. Dünya Savaşı yıllarında *De Telegraaf* gazetesi diğer gazetelerden farklı olmak üzere Almanya aleyhinde haberler yapmaya başlamıştır (Wijffes, 2005: 131). *De Telegraaf* gazetesinin tutumu üzerine Almanya yetkililerinden diplomatik bir açıklama gelmiştir: "Tarafsızlığınızı, ispatlayın, ya da bu gazetenin politikalarını değiştirmesini sağlayın! Yoksa savaş karşısındaki tarafsızlığınız tehlikeye düşer" (Bardoel ve Bierhoff, 1997: 78). Böylesi sert bir açıklamanın ardından ülkenin çıkarları ile basın özgürlüğü çakışmıştır. Gazete editörü Schröder bu olaydan sonra iki hafta süre ile tutuklanmış ancak anayasa ilkelerini ihlal ettiğine dair yeterli delile sahip olunamadığı için serbest bırakılmıştır. Bu olaylar sonucunda ülkede basın özgürlüğü adına kahraman ilan edilmiştir (Wijffes, 2005:135-136). Daha sonra görülen davalar için örnek teşkil eden bu durum neticesinde, gazetecilerle ilgili açılan soruşturmalarda ya beraat ya da para cezası uygulanır olmuştur (van de Plasse, 2005: 33).

I. Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte sular hiç durulmamış ve bu süreci II. Dünya Savaşı izlemiştir. Alman işgal güçlerinin yaptırımları ile bu dönemde 1941'in Temmuz ayına kadar yaklaşık 140 gazete ve dergi yayından kaldırılmıştır (Bardoel ve ark. 2009: 18). Yayınlanan bir bildiri ile Hollanda gazetelerinin, önceki kraliyet ailesiyle, parlamentoyla, üniformalı insanlarla, askeriyeye ve Yahudiler ile ilgili haber yapması kesinlikle yasaklanmıştır. Bunların yanı sıra Belçika ve Fransa modasına ilişkin haber, geleneksel İskoç etekleri ile ilgili haberler dahi yasaklanmıştır. Fotoğraflar ise ancak Almanya'nın kurduğu kurulun onayı olduğu sürece kullanılabilirdi. Böylesi bir sıkı yönetim basının yer altına inmesine ve yasa dışı tepki gazeteciliğinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İşgalin ilerleyen zamanlarında Hollanda'da yaklaşık 1300 yasa dışı gazete basılmıştır. Hatta bu gazetelerden bazıları günümüzde hala faaliyetlerine devam etmektedir. En güvenilir kaynaklara göre yasa dışı tepki gazetelerinde çalışan 777 gazeteci öldürülmüştür. Bunların 330'u anında idam edilmiş, diğerleri ise hapisanelerde yaşamlarını yitirmişlerdir (Wijffes, 2005:360).

Bütün dünyada olduğu gibi Hollanda da bu büyük yıkımın etkilerini toparlamak adına karmaşık süreçlerden geçmiştir. Bunun en temel göstergesi ise yeniden ekonomik düzenini kurmak adına ekonomik birleşmeye yönelmesidir. Hollanda Avrupa Topluluklarının 6 kurucu üyesinden biridir. 1944 yılından başlayarak Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un kurduğu BENELUX malların işçilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlayan bir birlik haline gelmiş ve Avrupa Birliğine model teşkil etmiştir (Evers, 2007: 40). Bu köklü değişiklikler esnasında basının da yeniden düzenlenmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. 2000 gazetecinin var olduğu dönemde üç basın örgütüne sahip olan Hollanda bu süreçten itibaren NVJ basın sendikasını kurmuştur. Böylece daha

örgütlü bir sisteme geçilmiş ve gazetecilerin yargılanmaları durumunda kendi avukatlarının onları koruması sağlanmıştır (Baroel ve ark. 2009: 300).

II. Dünya Savaşı'ndan önce yurtiçi haberler ağırlıktaiken, küresel bir etki yaratan bu savaş sonucunda dış haberler servisine daha çok yer ayrılmaya başlamıştır. Bununla birlikte gazetelerde yer alan haberlerin boyutları ve içerikleri değişmiş, bu da gazetelerdeki sayfa sayılarının artmasına neden olmuştur (Wijffes, 2005: 260). Şüphesiz bu durum gazeteciliğin büyüyen bir pazar olduğunun da habercisi niteliğindedir.

1960'lardan sonra yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, gazetelerin de bu sürece ayak uydurmalarını zorunlu kılmış ve pazar paylarının sürekliliği için gazetelerde reforma gidilmiştir. Her medya kuruluşunun kar amacı güttüğü gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, gazetelerin de 'enformasyonu satabilmek için' bu stratejileri izlediği dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda gazeteler de görselliğe ayrı bir önem vermiş ve gazeteye eklenen her yeni sayfada çok resim, az yazı ilkesi benimsenerek magazinelleşen bir sunum geliştirilmiştir. Gazetelerdeki sayfa sayısının artışı ise reklam gelirlerinin artması için yapılan bir düzenlemedir (Van Ginneeren, 2002: 67).

Merkez İstatistik Kurumu CBS'in 2011 verilerine göre Hollanda'nın nüfusunun 16.679.667 olduğundan yola çıkarak 4.7 milyon gazete sayısı oldukça yüksek bir rakam olarak değerlendirilebilir. 2010 verilerine göre Hollanda, Avrupa'nın en çok gazete basılan ülkesi değildir belki, fakat sahip olduğu nüfusa oranla ve 35 ulusal gazetesiyle en çok gazete okunan ülkesidir (<http://www.pressreference.com/Ma-No/Netherlands.html/13.07.2011>).

Günümüzde her iki ülke basını da gazetecilik pratikleri içerisinde durmadan tartışmalı örneklerle karşılaşmaktadır. Bu süreçte basın özgürlüğünün ne olduğu ve sınırlılıkları da her örnek olay ile yeniden gündeme gelmektedir. Dolayısıyla basın için özgürlük-sansür ve oto-sansür ilişkileri her daim birlikte anılmaktadır. Bu durumda bir ülkenin basın özgürlüğünde üst sıralarda yer alması onun gazetecilikle ilgili olası sorunları çözdüğü anlamını taşımamaktadır. Zira küreselleşme etkisi ve neo-liberal politikalar ile tüm medya kuruluşları her şeyden önce kar etmeyi hedeflemekte ve gelişen teknolojiler ile bilginin en hızlı şekilde dolaşıma sokulması amaçlanmaktadır. Bu koşullar altında basının 'mesleki etik' sorunlarının çözülmesi için, daha makro boyutlarda 'etiğin' bütüncül olarak tartışılmasını gerekli kılmaktadır. Bunun yanı sıra gazetecilik mesleğinin toplumda 'gerçekliği yeniden inşa etmesi' ve 'yeni anlamlandırma pratiklerini geliştirmesi' onun doğasından gelen paradokslarını oluşturmaktadır.

Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi

Bu çalışmanın temel amacı iki farklı basın geleneğini temsil eden Türkiye ve Hollanda'nın basın geleneklerinin dayandığı tarihsel arka plandan hareketle, birbirinden ayrılan ve küreselleşme sürecinin 'standartlaştırıcı' etkisi ile birbirine

benzer kılınan öğelerini çerçeveleme yaklaşımı temelinde saptamaktır. Bu çalışmanın amacına uygun olarak her iki ülke için de gerçekleştiği sırada büyük önem taşıyan bir 'uçak kazası' örnek olay olarak seçilmiştir.³

25 Şubat 2009 tarihinde THY uçağının Hollanda Schiphol Havalimanındaki kazasına ilişkin haberlerin seçilmesinin sebebi, en az kaza kadar, kazadan sonra çıkan haberlerin de ülkeden ülkeye farklılık göstermiş olması, hatta bunların da ayrıca tartışmaya neden olmasıdır. Üzerinde araştırma yapılması planlanan gazetelerin ikisi Hollanda'dan, ikisi Türkiye'den olmak üzere dört adet gazete seçilmiştir. Bunlar *De Telegraaf*, *Algemeen Dagblad (AD)*, *Hürriyet* ve *Posta'dır*. Çalışma, iki ülkede tirajı en yüksek gazetelerin beş günlük birinci sayfa haberlerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi hedeflemektedir.

Haberlerin sunumunda yaşanan farklılıkları ve benzerlikleri kategorize edebilmek için çerçeveleme yaklaşımından yararlanılmış ve Semetko ve Valkenburg'un (2000: 56) ortaya koydukları beş çerçeve (sorumluluk, çatışma, insani ilgi, ahlakilik ve ekonomik sonuçlar çerçeveleri) ekseninde nicel verilerden yola çıkılarak niteliksel içerik analizi kullanılmıştır.

Çerçeveleme Yaklaşımı ve Tekniği

Gerçekliğin toplumsal inşasını konu alan çalışmalarıyla Berger ve Luckman, dilin 'burada ve şimdi'yi aşabilme kapasitesi nedeniyle gündelik yaşam içindeki farklı bölgeleri birleştirerek anlamlı bir bütün oluşturduğunu ve bireyin kendi gerçekliğini ve öznelliğini dil aracılığıyla ortaya koyabildiğini vurgulamaktadır. (Durur, 2011: 22) Dolayısıyla dilin ürettiği her söylem veya söz kendi sınırlamalarını da beraberinde getirmektedir. Bir başka deyişle söylem, ideolojilere aidiyet kazandıracak çerçeveleri belirlemektedir.

Hall, alımlama teorisinde dilin anlam yaratma niteliğinden söz eder. Anlamlandırmanın da bir çerçeve sorunu olduğunu iddia eden Hall, (1999: 97-98) ideolojik alanı, kendi mekanizmaları olan görece özerk bir kurulma/inşa ve 'mücadele alanı' olarak tanımlar. (Dursun, 2001: 35) Var olan bu ideolojik yapılanma sürecinde haberler ve onların içerikleri önemli bir yer tutmaktadır. Van Dijk (2003) haberi toplumsal ve kültürel söylemler bütünü olarak kabul ederek haber metinlerinde tercih edilen ve tercih edilmeyen tüm sözcüklerin bilgi/iktidar ilişkilerinin yeniden üretilmesinde bir araç görevi gördüğüne vurgu yaparak eleştirel söylem analizine önemli bir katkı sağlamıştır. Toplumun hem

---

³ 25 Şubat 2009 tarihinde İstanbul-Amsterdam seferini yapan Türk Hava Yolları'nın (THY) Boeing 737-800 tipi uçağın inişe geçtiği sırada Amsterdam Schiphol Havalimanı'ndaki iniş pistine 1500 metre uzaklıkta otobanın hemen yanındaki bir tarlaya düşmesidir. Bu olay sonucunda uçak üçe ayrılmış, üçü pilot 9 kişi yaşamını yitirmiş, 11'i ağır 84 kişi ise yaralanmıştır.

aktif biçimlendiricisi hem de onun bütünleşmiş bir parçası olarak basın, sosyal gerçekliği çerçeveleyerek algıları biçimlendirme niteliğine sahiptir. (Poyraz, 2002: 18)

Gazetede haber inşasıyla biçimlendirilen içerik, aynı zamanda profesyonel ideolojilerin paketlenmiş karakterini taşır. İdeoloji, farklı insan gruplarının kendi pratiklerini tecrübe ettikleri, bu pratiklere belirli türde bir anlam verdikleri, açıklamalar getirdikleri belli bir imgesel tutunum kazandırmak için düşünceleri kullandıkları gerçekliği şifreleyen düşünsel yapıyı anlatır (Duruoğlu, 2007: 2). Bu bağlamda haber üreten ve haberin dağıtımını üstlenen medya kuruluşları, 'haber değeri' ölçütlerini belirlerken üç farklı kategoride medya çerçeveleri yaratmaktadır. İlk basamak, gazetecinin kişisel özelliklerine göre şekillenen bireysel düzey; ikinci basamak, medya rutinleri, gazetecilik değer ve normları, gazetecinin bağlı bulunduğu kuruluşun kuralları ve haber yazma tekniklerini içeren organizasyonel düzey ve son olarak haberlerin ideolojik yapısını oluşturan ve ekonomik bağımlılık ilişkilerinin getirdiği sistemsel düzeydir (Benford ve Snow, 2000; Shoemaker ve Reese, 1996; Tuchman, 1978; akt. Kostadinova ve Dimitrova, 2012: 175).

'Çerçeveleme' kavramı iletişim çalışmalarında yenileştirilmiş bir paradigma olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda çerçeveleme de kimi kuramcılar tarafından yeni bir akım olarak görülmekte, kimileri için ise (McCombs, Shaw ve Weaver-1997) II. Aşama Gündem Belirleme ismi ile anılmaktadır.⁴

Çerçeveleme analizi, gündem kurma araştırmalarının ötesine geçerek insanların sadece 'ne hakkında' düşündüklerini değil, insana 'nasıl' düşüneceğini de söylemektedir (Kaleağası ve Yüksel, 2008: 13). Gündem belirleme ve çerçeveleme arasındaki en önemli fark, haberlerde inceledikleri boyutlardır. Entman çerçevelemeyi, gündem kurma veya eşik bekçiliği gibi yaklaşımlardan ayırırken seçim ve önem kavramlarındaki değişime dikkat çekmektedir. Eşik bekçiliği ve gündem kurma araştırmacıları (örn. McCombs ve

⁴ Çerçevelemeye dair farklı yaklaşımlar; Haber çerçeveleri bilgiyi, kitle iletişim araçları aracılığıyla insanlara iletme, yorumlamak ve değerlendirmek için kullanılan kavramsal araçlardır. (Neuman, 1992:60) Yurttaşların kamusal olayları tartışma parametrelerini belirlemektedir. (Tuchman, 1978:4) Çerçeveler, kalıcı seçim, vurgu ve dışlamaları tanımlamaktadır. (Gittlin, 1980:7) Çerçevelemeyi iletişim çalışmaları literatürüne katan Entman'a göre çerçeveleme, tarif edilen nesne için belirli bir problem tanımı, nedensel yorumlama, ahlaki değerlendirme ve/veya davranış önerisini desteklemek için algılanmış bir gerçekliğin bazı unsurlarını seçmek ve onları iletişim metni içinde daha dikkat çekici yapmaktır. (Durur, 2011:25) Goffman'a göre ise çerçeveleme toplumsal olaylardaki yorumlama şemalarını oluşturmaktadır. (Semetko ve Valkenburg, 2000:94) Gamson ve Modigliani çerçeveleri rakip siyasal gruplar ve toplumsal hareketler tarafından desteklenen 'yorum paketleri' olarak tanımlamaktadır (Gamson ve Modigliani, 1989:2; akt.: Özarslan, 2007: 24). En genelleştirilmiş tanımıyla "çerçeveleme analizi bilgi transferi ya da iletişim yoluyla insan bilincini etki altına alma yöntemidir" (Kılıç, 2007: 70).

Shaw, 1972: 186) konuların seçim ve önemini genel olarak incelerken, Entman'ın çerçeveleme tanımı, 'konunun belli yönlerinin' nasıl seçilip önem verildiğiyle ilgilidir.

Gazetecilik pratiklerinde çerçeveleme, çoğunlukla sınırlı bir zaman ve mekanda bir hikayeyi kurgulamaya dayanmaktadır. Bu durumda çerçeveler yaşanan olaylara bir anlam kazandırmak ve izleyici/okuyucuların dikkatini çekmek için kullanılmakta (Valkenburg ve ark.,1999: 551) ve bu kurgu sayesinde 'gerçeklik' kendi içinde tutarlı bir şema ile okuyuculara aktarılmaktadır. Çerçevelemeye tutarlılık kazandıran en önemli unsur; bir konu, birçok açıdan değerlendirilebilecekken yalnızca belli başlılarının bilinçli olarak sürekli gündeme getirilmesi ile mümkün olabilmektedir (Chong ve Druckman,2007:104). Zihinlerde anlamlı ve bütünlüklü şemalar yaratan bir çerçevenin oluşturulması için haber çerçeveleri 11 başlık altında değerlendirilmektedir. Bunlar: Manşetler, Alt başlıklar, Fotoğraflar, Fotoğraf başlıkları, Grafikler, Kaynak seçimi, Alıntılama kullanılan sözcükler, Alıntılar, Logolar, İstatistikler ve tablolar, Sonuç cümleleri ve paragrafları (Tankard, 2001: de Vreese, 2005: 54). .

Buradan da anlaşılacağı üzere haberlerde pek çok şey bildirilir, fakat çok az şey açıklanır. Bunun sırrı ise okuyucuların çerçevelerin sunduğu gerçeklikle yetinmesi ve onun sınırlarının dışına çıkamamasıdır. Bu durum çerçeveleme yaklaşımının önemli bir kavramı olan 'öne çıkarma'nın psikolojik yönü ile ilişkilidir. Zira insan bilişsel süreçlerinde hafızasındaki her şeyi aktive etmeyerek seçici geçirgen bir niteliğe sahip olur (Atabek ve Uztuğ, 1998: 102 ; akt.: Abrak,2006:61). Buna göre iletişim sadece ikna etmez; daha çok meseleler hakkında diğer düşünme biçimlerini kaldırır, düşünce ve eylem yollarını kapatır (Shah, 1999: 9; akt. Özarslan, 2007: 58). Bu koşulları oluşturan ortam, medya profesyonelleri tarafından oluşturulan medya çerçeveleridir

Haber çerçeveleri hakkında evvelce yapılan araştırmaları bir bütün olarak ele aldığımızda, tür (içeriğe ilişkin) çerçeveleri ve biçimsel (konuya ilişkin) çerçeveleri inceleyen araştırmalar arasında ayırım yapılabilir. Biçimsel çerçeveler sadece belirli konular veya olaylar için önemlidir. Tür çerçeveleri ise geniş bir konular yelpazesine uygulanarak konusal, kültürel veya zamansal sınırlamaları aşabilir (de Vreese ve Boomgarden, 2003:363). Bu çalışma kapsamında konunun sınırlandırılması açısından içeriğe ilişkin çerçeveler üzerinde durulacaktır.

Eğer çerçeveler bir anlama yönelik olup soyut çerçevelerde olduğu gibi bir biçimsel ilkeye ilişkin değilse bunlar içeriğe ilişkin (tür) çerçeveler olarak adlandırılmaktadır.

Bu eksenindeki çalışmalar Semetko ve Valkenburg tarafından geliştirilmiştir. Buna bağlı olarak tanımladıkları çerçeveler; çatışma, insani ilgi, sorumluluk, ahlakilik ve ekonomik sonuçlardır (de Vreese, 2005:56).

1. **Sorumluluk çerçeveleri** bir meseleye veya probleme neden olma veya çözme sorumluluğunu hükümete, bir bireye veya gruba atar. Iyengar'ın çalışmalarında sorumluluk çerçeveleri derecesine göre bireysel ve organizasyonel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (An ve Gower, 2009:108).

2. **Çatışma çerçeveleri** izleyici ilgisini çekmek için bireyler, gruplar veya kurumlar arasındaki çatışmayı anlatır. Çatışma çerçeveleri toplumda ayrışmalara neden olabilmesi bakımından kimi zaman eleştirilmektedir.

3. **İnsani ilgi çerçeveleri**, Bu çerçeveler bir olayın, konunun ya da problemin sunumunda insan yaşamına dair hikayeleri ve duygusallığı öne çıkarmaktadır Neuman bu durumu 'insani etki' çerçevesi şeklinde isimlendirmiştir.

4. **Ahlakilik çerçevesi** problemi veya konuyu dini inançlar veya ahlaki prensipler bağlamında ele alır. Gazetecilik mesleğinin profesyonellik normlarından biri olan nesnellığe bağlı olarak gazeteciler kimi zaman dolaylı yollardan ahlaki yargılarda bulunmaktadırlar.

5. **Ekonomik sonuçlar** çerçeveleri konuları bireyler, gruplar, kurumlar, bölgeler veya ülkeler için doğuracağı maddi yararlar veya maliyetler bakımından anlatır.(Semetko ve Valkenburg, 2000: 95-96).

Özellikle bu çalışmanın araştırma bölümünde içeriğe ilişkin çerçeveler önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü ülkeler arası karşılaştırmalar söz konusu olduğunda en belirgin farklılıkların çerçevelerin düzenlenmesinde yaşanacağı öngörülmektedir. Zira bu çözümleme farklılığı çoğunlukla ülkenin tarihine, kültürel yapısına, coğrafi konumuna, ekonomik durumuna ve hatta demografik özelliklerine göre şekillenmektedir.

Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi

Bu çalışmada ikisi Türkiye ikisi Hollanda'dan, basıldığı ülkede tirajı en yüksek dört gazete arasından seçilmiştir. Bu gazetelerin uçak kazasıyla ilgili hazırladıkları haberlerin birinci sayfada ele alınış biçimi olayı takip eden beş gün boyunca incelenmiştir. İncelenen gazetelerin haber dağılımı aşağıdaki tablo ile açıklanmıştır.

Tablo-1 Haber ve Fotoğraf Sayısı

Ülke	Türkiye			Hollanda		
Gazete	Hürriyet	Posta	Toplam	De Telegraaf	D	Toplam
Haber Sayısı	25	15	40	10	8	18
Fotoğraf Sayısı	24	27	51	20	7	27
Köşe Yazısı	2	0	2	0	0	2
Toplam	51	42	93	30	15	45

Uçak kazası örnek olayına bağlı olarak iki ülkeden seçilen ikişer gazete ile basın gelenekleri farklılıklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bunun için Türkiye'den Hürriyet ve Posta gazeteleri seçilmiş ve 40'ı haber, 51'i fotoğraf ve ikisi köşe yazısı olmak üzere 91 farklı öge üzerinde ölçümler yapılmaya çalışılmıştır. Hollanda'dan ise De Telegraaf ve AD gazeteleri seçilerek 18'i haber, 27'si fotoğraf olmak üzere 41 farklı öge üzerinde incelemeler karşılaştırmalı olarak yapılmıştır. Kazada hayatını kaybeden 9 kişiden 5'inin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması, düşen uçağın THY uçağı olması ve Türkiye gazetelerinde haberin birçok farklı açıdan konu edilmesi Türkiye'de habere biçilen değerlerin daha çok olmasının gerekçesi olabilir.

Sorumluluk Çerçevesi;

Uçak kazası haberinde de tespit edilen belli başlı sorumluluk kriterleri yedi ana başlıkta toplanmıştır. Bunlar; Pilot'un Sorumluluğu, Schiphol Kulesi'nin Sorumluluğu, Teknik Aksaklık, THY'nin Sorumluluğu, Hava Koşulları, Nazar (İnanç Temelli Açıklamalar) Boeing Şirketi Sorumluluğu'dur. Bu ana başlıklar haberlerde konuya dair görülen sorumluluk çerçevesinin alt başlıklarıdır ve kazada kara kutularının çözümlenmesinin öncesinde ve sonrasında yaşanan değişik tavırları sergilemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kara kutunun çözümlenme tarihinin olayın beşinci günü olan 5 Mart 2009 olduğu düşünülürse, ondan önce verilen tüm haberlerin spekülasyonlara açık olduğunu unutmamak gerekir. Öyleyse o tarihe kadar sorumluluğun kime ait olduğuna dair yapılan tüm haberler varsayımlara dayanmaktadır. Bu da gerçekliğin inşa sürecinde her gazetenin kendi gerçekliğini ürettiğini göstermektedir. Bu nedenle ülkeler arasında kimi konularda belirgin farklar ve hatta daha sonra değinileceği gibi çatışmalar yaşanmıştır.

Ülkelerin sorumluluk çerçevelerini ne sıklıkta kullandıkları araştırıldığında çok belirgin bir farka rastlanmamıştır. Hatta bu oldukça önemli bir veridir. Çünkü

haber sayısı oldukça az olan Hollanda'nın toplamda ondört (14) sorumluluk çerçevesine yer vermesi, onun haberlerinin çoğunluğunun kazanın failinin araştırılması üzerine kurulduğuna işaret etmektedir. Bu da demektir ki Hollanda haberlerinin %77,7'si sorumluluk çerçevesi üzerinedir. Buna karşılık Türkiye'de 19 sorumluluk çerçevesi ile haberlerinin %47,5'inde bu çerçeveye rastlanmıştır. Bu anlamda Hollanda haberlerinin büyük bir oranda olayın failini aradığı söylenebilmektedir. Bu yüzden de konuyu duygusal ve ahlaki bağlamlarından koparıp mesafeli olarak inceleme fırsatı bulmuştur. Türkiye ise çok net olarak belirli bir çerçeveye odaklanmaktansa ilgilendiği alanı sürekli değiştirmiş, böylece konuyu daha kapsamlı olarak hep gündemde tutmuştur.

Tablo-2 Sorumluluk Çerçevesi

Ülkeler	Gazeteler	Türkiye										Hollanda												
		Hürriyet					Posta					De Telegraaf					AD							
	Günler	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Top.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Top.	
Gazetelerin Tavrı																								
Pilot'un Sorumluluğu	Olumlu						1					1	2	1	1	1	1						4	
	Olumsuz	1					1	2				4											0	
	Nötr											0			1							1	2	
Schiphol Kulesi'nin Sorumluluğu	Olumlu											0											0	
	Olumsuz											0											0	
Teknik Aksaklık	Olumlu					1					1	2			1	1						1	3	
	Olumsuz						1	1		1		3						1				1	2	
THY'nin Sorumluluğu	Olumlu											0											0	
	Olumsuz					1						1											0	
	Nötr						1	1				2											0	
Hava Koşulları	Olumlu										1	1											0	
	Olumsuz											0											0	
	Nötr											0											0	
Boeing Şirketi	Olumlu											0											0	
	Olumsuz											0											0	
	Nötr					1						1										1	1	
Toplam			2	0	0	0	3	5	4	0	1	3	18	1	1	5	0	2	1	0	1	1	3	15

Üçlü tutum ölçeğini yorumlamak adına olumlu, olumsuz ve nötr ifadelerinin ne anlama geldiği belirtilecektir. Kesin yargı bildiren kelimelerden kaçınmak için gazeteler nötr ifadeler kullanmayı tercih etmişlerdir. Eğer tabloda 'olumlu' ibaresi yer alıyorsa bu sorumluluğun o koşula bağlandığı anlamına gelmektedir. Eğer tabloda 'olumsuz' ibaresi yer alıyorsa, bu kesinlikle sorumluluğun ona ait olmadığı anlamına gelmektedir. Tablonun doğru anlaşılabilmesi için bu veriyi doğru yorumlamak gerekmektedir.

Bu şekilde tanımlandığında çerçeveler hiçbir zaman nötr değildir. Gerekliliği olan konu tanımlandığında ve onun hakkında nasıl düşünülmesi gerektiği tarif edildiğinde çerçeveler konu ile ilgili ne yapılması gerektiğini de ima ederler (Berinsky ve Kinder, 2006: 641). Diğer bir görüş ise nötr tanımlamalara yer vermektedir. De Vreese ve Boomgarden, bazı çerçevelerin kendi doğalarından kaynaklanan bir değerliğe sahip olduklarını diğer yandan bazı başka çerçevelerinde daha nötr göründüklerini belirlemişlerdir. (De Vreese ve Boomgarden, 2003:363; akt.: Özarlan,2007:63).

Hürriyet'te bir (1), Posta'da ise üç (3) haberde pilotun sorumluluğunun olmadığına dair ifadeler yer almaktadır. Buna karşılık Hollanda gazetelerinin bir tanesinde dahi pilotun hiçbir suçu yoktur ibaresi yer almamaktadır. Bu da pilota hep şüphyle yaklaşıldığı anlamına gelmektedir. Pilota sorumluluk yüklenmesi bağlamında medyalar arası tam bir zıtlık söz konusudur.

Hollanda gazetelerinde, insani ilgi çerçeveleri başlığında görüldüğü gibi, gazetelerde pilotu kahramanlaştırma eğilimi olmadığından onlar hep sanık sandalyesinde değerlendirilmişlerdir. Bunun en başat göstergesi ise tablonun sunduğu tezatlıktır. Kara kutunun çözümlenmesinden sonra kazanın sebebi altimetrenin bozulması olarak gösterilse de Hollanda haberlerinde hep pilotların da sorumluluğu taşıdığı savı hakim olagelmıştır. Bu nedenle Türkiye'de pilotun sorumluluğu yoktur (olumlu) diyen çerçeve sayısı dört (4) iken, Hollanda'da tam tersi olacak şekilde pilotun sorumluluğu vardır (olumsuz) çerçeve sayısı dört (4)'tür. Gazetelerin ideolojik duruşuna göre pilotların konumunu örneklendiren farklı söylemlerin üretildiği gözlenmiştir. Bu örnekler;

“Son alıştırma felaket getirdi” (De Telegraaf, 27 Şubat 2009) (**manşet**)

“*THY Yetkilileri, kazanın gerçekleştiği uçağın pilotlarından bir tanesinin deneme uçuşu yaptığını itiraf etti.*” (De Telegraaf, 27 Şubat 2009)

Bu manşet altı yazısından yola çıkarak ‘itiraf etti’ kelimesi ile saklanan bir hususun gün yüzüne çıkarıldığı izlenimi yaratılmıştır. Böylece kazanın da gerçek sorumlusu olarak gösterilen pilot 10 cm2 vesikalık fotoğrafı ile sergilenmiştir.

De Telegraaf gazetesinin olayın 5.günü olan 5 Mart 2009 tarihli manşeti tüm diğer haberler içinde en önemlisidir. Siyah üzerine beyaz puntolarla manşet:

“Pilotlar çok geç fark etti” (AD, 5 Mart 2009) (**manşet**)

Hürriyet gazetesi olayın basına yansıdığı birinci günde alt başlık olarak “*Büyük faciayı önledi*” (Hürriyet, 26 Şubat 2009) (**sağ orta**) notunu düşmüş ve özellikle kaptan pilotun ne kadar deneyimli olduğu üzerinde durmuştur.

Keza Posta Gazetesi'nde de aynı durum söz konusudur. Burada da yalnız ilk iki gün pilotun suçsuzluğundan bahsedilebilmiştir. Bunun sebebi ilerki günlerde Hollanda'da araştırmalar sürerken ihmalin olabileceği ile ilgili bulgulara rastlanmasıdır.

Posta Gazete'sinin 27 Şubat 2009 tarihli haberinde çerçeve içine alınarak,

“Şok İddia notu düşülmüştür. İddia kelimesinin ‘inanmıyoruz’ anlamı taşıdığı göz önünde bulundurularak, haberin devamını incelemek gerekmektedir.

Schiphol Kulesinin sorumluluğuna dair çerçeveler ise şu şekilde örneklendirilebilir.

“THY uçağının önünden Schiphol Havalimanı'na inen KLM'ye ait geniş gövdeli Boeing 777'nin arkasında bıraktığı ‘vorteks’ denen bozuk ve türbülanslı hava kütesinin kazaya neden olabileceği belirtiliyor.” (Hürriyet, 26 Şubat 2009) **(alt orta)**

“Uçağın düşüş sebebiyle ilgili ortaya 4 iddia atıldı. 1- Kalkan büyük uçağın yarattığı ters rüzgar o sırada inişte olan THY uçağını etkilemiş olabilir. Böyle bir durumda üstten basınç yapan rüzgar, uçağı düşürmüş olabilir.” (Posta, 26 Şubat 2009) Fakat iddianın kim tarafından ortaya atıldığı dile getirilmemiştir.

“Türk Pilotlar Derneği TALPA, Hollanda hava trafiği yetkililerinin, kaza yapan uçaktan iki dakika önce Amerikan Şirketi olan Northwest Havayolları uçağının bıraktığı ters rüzgar için uyarı yapmaması sebebiyle düştüğünü söylemişlerdir...Hollanda Kule Sorumluları Derneği iki dakikalık aranın iki uçak için de yeterli olduğunu belirtmişlerdir. (De Telegraaf, 28 Şubat 2009) **(sağ alt)**

“Türk Pilotları Hava Trafikini Suçluyor.” (AD, 28 Şubat 2009) **(sol üst)**

Kazanın sorumlusunun teknik aksaklıklar olduğundan bahseden haberlerde çerçeveleme şu örnekte daha net görülebilmektedir.

“592 metre hata” (Hürriyet, 5 Mart 2009) **(manşet)**

“Hollanda, düşen THY uçağının ön raporunu açıkladı. Uçak 594 metredeyken arızalı radar altimetre cihazı 2.43 metre diye gösterince otomatik pilot gazı kesti. Fark edildi ancak geç kalındı.”

Bu haberde dikkati çeken iki unsur yer almaktadır. Bunlardan birincisi haberi yayınlayan kaynağın doğrudan belirtilmemesidir. ‘Hollanda’ gibi bütünsel bir açıklamanın yapılması tercih edilmiştir. Doğrudan bir ülkeye işaret eden açıklamalarda gerçekleşen olayın iki ‘tarafı’ var izlenimi yaratılmıştır. Teknik hata olunca ‘Türkiye’ suçlu, bir önceki uçağın ters rüzgar etkisi olsaydı ‘Hollanda’ suçlu olacaktı gibi bir açıklama durumu ülkeler bazına indirgemek

anlamını da taşımaktadır. Haberin kaynağının Hollanda Güvenlik Araştırma Konseyi olduğu ancak haberin ilerleyen kısımlarında yer etmiştir. Haberde dikkati çeken ikinci unsur ise son cümledeki *'fark edildi ancak geç kaldı.'* ifadesidir. Cümlelerin edilgen yapıları olayı failsiz bırakmış, böylelikle pilotların üzerinden de sorumluluk alınmıştır. 'kim fark etti, kim geç kaldı?' bunların açıklanması gerekli görülmemiştir.

"Yükseklik göstergesi arızası dikkate alınmadı" (De Telegraaf, 5 Mart 2009) (üst orta)

De Telegraaf'ın başlıklı haberinde kazanın madde madde ayrıntılarına girilmiştir. Bu haberlerde hep teknik aksaklığın varlığında söz edilmiş, fakat asıl sorunun bunun 'dikkate alınmadığı' özellikle vurgulanmıştır

Çatışma Çerçevesi

Bu çalışmada bir uçak kazası inceleniyor olsa da, kazanın iki ülke arasında belirli yaklaşım farklılıkları temelinde çatışmalara neden olduğu gözlenmiştir. Bu anlamda çatışma çerçevesi, bir konu hakkında iki toplumun birbirleriyle zıt olan söylemlerini inceler. Çalışmanın sayısal verilerini sunmak adına aşağıdaki tablo önem taşımaktadır.

Tablo-3 Çatışma Çerçevesi

Ülkeler		Türkiye										Hollanda											
		Hürriyet					Posta					De Telegraaf					AD						
Gazeteler	Günler	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Top.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Top.
Gazetelerin Tavrı																							
Yardım Ekipleri	Olumlu											0	1				1					2	
	Olumsuz								1			1										0	
	Nötr											0					1					1	
Pilotun Durumu	Olumlu	1				1						2										0	
	Olumsuz											0	1	1		1					1	4	
	Nötr						1					1										0	
Teknik Aksaklık	Olumlu				1						1	2							1			1	
	Olumsuz											0										0	
	Nötr											0			1							1	
Toplam		1	0	0	0	2	1	0	1	0	1	6	1	1	2	0	1	2	1	0	0	1	9

Karşılaştırmalı olarak yapılan bu analizde çatışma çerçevesine dair en anlamlı veriler fotoğraflar ve fotoğraf altı metinlerde kendini göstermektedir. Özellikle iki ülkenin yardım ekipleri ve arama kurtarma çalışmalarına dair iki ülke arasında belirgin farklılıklar gözlenmiştir.

28 Şubat 2009 Posta Gazetesi'nde yarım sayfa manşetten verilen bu haberde çatışma çerçevesini doğuracak bir söylem yer almaktadır:

"Pilotlar yaşıyordu" (Posta, 28 Şubat 2009)

Buna karşılık 28 Şubat 2009 tarihindeki AD Gazetesi'ne bakıldığında Posta Gazetesi'nin söyleminin aksini iddia eden açıklamalar yapılmıştır. Haberin devamının üçüncü sayfada devam edeceği açıklanan haberin başlığı;

"Yardım ekipleri inanılmaz hızlı yetişti." (AD, 28 Şubat 2009)

Bu haber başlığından da anlaşılacağı üzere aynı tarihli Posta Gazetesi'nin tam aksi dile getirilmektedir. Burada amaç, her iki ülkenin de sorumluluklarını ne ölçüde yerine getirdiğini ispatlamak olarak değerlendirilebilir.

Bunun yanı sıra 26 Şubat tarihli Hürriyet Gazetesi ile yine aynı tarihli De Telegraaf gazetesinde aynı haber ajansından geldiği tahmin edilen bir fotoğraf yer almaktadır. Fakat haberin dikkat çekici kısmı Hürriyet gazetesinde yürüyen hafif yaralı kadın yalnızken, De Telegraaf gazetesinde kazazedenin yanında bir de polis memuru görünmektedir. Bu durumda gazetelerden birinde fotoğraf karesinden ya özellikle polis memuru çıkarılmış, ya da özellikle eklenmiştir.

(Hürriyet, 26 Şubat 2009)
"Kurtulan bir yolcu kazanın şokundan uzun süre kurtulamadı"

(De Telegraaf, 26 Şubat 2009) Bütün enkazın ve çamurun arasında hafif yaralı bir yolcu, eşyalarını taşıyan bir polis memuru ile ilk yardımın gerçekleştiği

İnsani İlgi Çerçevesi

İnsani ilgi çerçeveleri, insan yaşamına dair bilgilerin okuyucuların duygusal yönlerine hitap edecek şekilde kurgulanması anlamına gelmektedir. Bu ekseninde hazırlanan haberler, olayın bütünsel yapısından sıyrılıp, olayın tanığı olan bireylerin dramlarına dönüşmektedir. Böylece gerçekleşen herhangi bir olayın haberleştirilmesinde sebep sonuç ilişkileri sorgulanmaktansa, mağdurlar için duyguların harekete geçirilmesi tercih edilmektedir

Elbette yaşanan olaylar oldukça dramatiktir. Bu yadsınamaz bir gerçektir fakat bir olayın dramatik olması ile dramatize edilmesi arasında büyük bir fark vardır. Dramatik kelimesi “Acıklı, dram ile ilgili, heyecan verici” anlamına gelirken dramatize etmek “acındırarak anlatmak” olarak açıklanmaktadır(Karagülle, 1972). Özellikle ölümlü sonuçlanan olaylarda, her daim dramatik bir durum söz konusudur. Bu nedenle dikkat çekici olan bunun ne oranda ve nasıl kurgulandığıdır.

Diğer taraftan bu ölçütler haberi okuyucu için daha ilgi çekici ve sansasyonel kılmaktadır. Bu nedenle de insani ilgi çerçevesinden yararlanmak magazin gazeteciliğinde oldukça tercih edilen bir tekniktir. Çünkü her çerçevede olduğu gibi insani ilgi çerçevesinde de belirli bir dünya görüşü yansıtılmakta ve olaya sebep olan diğer etmenler okuyucuların zihinlerinde düşünölmeye değer görölmemektedir. Buna bir başka deyişle ‘seçme işleminde’ belirli konuların bilinçli olarak ‘öne çıkarılması’ da iletilmektedir.

Bu çerçevede, örnek olay olan uçak kazasına ilişkin haberler, gazetelerin olaya dair tutumlarını saptamak için üçlü tutum kategorileri kullanılmıştır. Tablonun kolayca okunabilmesi için ‘Olumlu’ , ‘Olumsuz’ ve ‘Nötr’ ifadeleri yeniden açıklanacaktır. İnsani ilgi çerçevesi incelendiğinde ‘Olumlu’ kavramı, belirgin bir şekilde insanların duygularına hitap etmenin amaçlandığı ve bunun için özellikle dramatik unsurlara başvurulduğu anlamına gelmektedir. ‘Olumsuz’ kavramında ise amaçlanan, yaşanan olay karşısında mağdur olanın özellikle önemsizleştirilmesi, değersizleştirilmesidir. ‘Nötr’ kavramı ise diğer iki seçeneğin aksine ölüm gibi oldukça duygusal bir konuda belli değer ve yargı içermeyen bir şekilde yaklaşıldığında yapılan kategorilendirilmedir.

Tablo-4 İnsani İlgı Çerçevesi

Ülkeler	Gazeteler	Türkiye										Hollanda											
		Hürriyet					Posta					De Telegraaf					AD						
	Günler	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Topl am	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Topl am
Gazetelerin Tavrı																							
Mürettebat	<i>Olumlu</i>	1	2	1			1	1				6	1										1
	<i>Olumsuz</i>											0											0
	<i>Nötr</i>		1						1			2											0
Ölen Yolcular	<i>Olumlu</i>											0											0
	<i>Olumsuz</i>								1			1											0
	<i>Nötr</i>			2								2	1									1	
Yolcu Yakınları	<i>Olumlu</i>											0								1			1
	<i>Olumsuz</i>											0											0
	<i>Nötr</i>											0											0
Kazazedeler	<i>Olumlu</i>	1			1		1	1				4	2					1	1			4	
	<i>Olumsuz</i>											0										0	
	<i>Nötr</i>	2	1									3										0	
Cenaze Töreni	<i>Olumlu</i>									1		1										0	
	<i>Olumsuz</i>											0										0	
	<i>Nötr</i>											0										0	
Toplam		4	4	3	1	0	2	2	2	1	0	19	3	1	0	0	0	2	1	0	0	0	7

Tablo, ülkelerin insani ilgiyi içeren çerçevelerin toplamı bazında değerlendirildiğinde oldukça büyük bir fark gözlenmiştir. Türkiye’de yayınlanan gazetelerde olumlu, olumsuz ve nötr olarak değerlendirilen ifadelerin toplamı 19 iken, bu rakam Hollanda’da 7’dir. Bu anlamda Türkiye’deki toplam haber sayısının 40 olduğu göz önünde bulundurulduğunda yapılan haberlerin %47.5’inin insani ilgi çerçevesi içerdiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte Hollanda’da bu oran 18 haber sayısına karşılık %38.8 oranında olduğu gözlenmiştir.

Özellikle Türkiye’de basılan gazetelerin bu denli insani ilgi üzerine odaklanmalarında gerçekleşen uçak kazasının bir Türk havayolu şirketine ait olması ve kazada yaşamını yitiren 9 kişiden 5’inin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması etkili olmuş olabilir. Özellikle bu 5 kişiden 3’ünün pilotlardan oluşması haber değerini artırmıştır. Çünkü son zamanlarda yazılı ve görsel basında mesleğini yaparken yaşamını yitirenlere ayrı bir önem atfedilmektedir. Öte yandan 18. yüzyılın Aydınlanma Çağı’ndan itibaren rasyonel düşüncenin yüceltilmesi ve her koşulda ‘akılcı’ davranmanın gerekliliği, basındaki etik

ilkelerin de buna uygun şekilde düzenlenmesine neden olmuştur. Kısacası modernitenin gereği, rasyonel davranışlarda bulunmaktır. Ancak bu sayede ‘tarafsız’ olunabilir savı yaygındır. Fakat insani ilgi çerçevesinin tercih edildiği haberlerde yaşanan olayı olduğundan daha ‘vurucu’ hale getirmek kaçınılmaz olarak akla değil, kalbe hitap etmeye işaret etmektedir. Dolayısıyla insani ilgi çerçevesi, doğası gereği rasyonel değildir. Bu çerçeveyi açıklayan en iyi örnekler;

“Büyük Faciayı Önledi” (sol orta) alt başlığının altında, “Kaptan Pilot Hasan Tahsin Arısan’ın öğretmenlik kariyeri sırasında efsaneleştiğini söyleyen uzmanlar ‘200 kilometre süratle bu inişi, dünyada bu zemine böyle yapabilecek pilot çok azdır. Büyük faciayı o önledi. Havacılık tarihine girecek’ (Hürriyet, 26 Şubat 2009).

“Havacılar onu ‘Şoför Tahsin’ diye tanıyordu”.

İkinci haber ikinci pilot olan Olgay Özgür üzerinedir:

“Babası da pilottu”

İçeriklerinde insani ilgiye dair bulgular ise oldukça çarpıcıdır:

“Vietnam Savaşı’ndan sonra barış ortamında F-4 ile 5 bin saat uçmuş tek pilottu. Bu kadar fazla uçuşu, disiplini ve havada gösterdiği ‘şövalye ruhu’ nedeniyle Hava Kuvvetleri’nde ona Şoför Tahsin derlerdi” (Hürriyet, 27 Şubat2009).

‘Şoför Tahsin’, ‘şövalye ruhu’ gibi benzetmelerle yaşamını yitiren pilot yüceltilmiştir. Özellikle yapılan bu betimlemeler ile pilotun askeri kökenine de defalarca vurgu yapılmıştır. Şövalye kelimesinin tercih edilmesi ise ayrı bir önem taşımaktadır. Bunun yerine savaşçı ruhu ya da askeri kimliğine doğrudan işaret eden bir kelime de seçilebilirdi. Bunu anlamlandırabilmek için şövalye kavramının karşıladığı anlama bakmak gerekmektedir: “Şövalye, 1. Avrupa’da derebeylik devrinde zayıfları korumak için gezen atlı savaşçı. 2.Asalet derecesinde barondan sonra gelen asilzade” (Karagülle, 1972). Her iki tanım da şövalyeyi anlatır ve onun içinde bulunduğu toplumdaki yüksek statüsüne işaret etmektedir. Ortaçağ’da seçkinlik,asalet, edinilmiş statü olduğundan, bugünün koşullarından farklı olarak pilotun doğuştan özel biri olduğu izlenimi de yaratılmaktadır.

“İyi Yolculuklar Aşkım” (Posta, 1 Mart 2009)

Kazazedelere dair insani ilgi çerçevesi AD’de de genişçe yer bulmuştur. Birinci günde gazetenin manşetini oluşturan ve gazetenin yarısını kaplayan bu haber, Hollandalı bir kazazede ile yapılan röportajı içermektedir. Fakat her röportajda olduğu gibi olay, ‘kazayı yaşayanın gözünden anlatılmakta’, bu da kaçınılmaz olarak kazazedenin perspektifinden olayı dinlemek anlamına

gelmektedir. Burada tarafsız bir üslup değil, aksine bireysel bir anı hikayeleştirilmiştir. Dolayısıyla insani ilgi yönü oldukça fazladır.

Ahlakilik Çerçevesi

Ahlakilik çerçevesi, bir haberin ahlaki veya dinsel boyutunun sorgulanması anlamını taşımaktadır. Bu uçak kazası örneği, ülkeler arasındaki basın farklılıklarını ortaya koyarken, iki ülkenin etik üzerine düşüncelerini de çarpıştırmıştır. Bu etik çarpışmasının en yoğun yaşandığı gün, kazanın gerçekleştiği gün olan 25 Şubat 2009'dur. Bu nedenle de bu çarpışma görsel basında daha çabuk yankılanmıştır. Gazeteler ise olayın artçıları dile getirmişlerdir. Buna rağmen, Türkiye gazetelerinde konuya ilişkin önemli veriler elde edilmiştir.

Tablo-5 Ahlakilik Çerçevesi

Ülkeler	Gazete	Türkiye										Hollanda												
		Hürriyet					Posta					De Telegraaf					AD							
	Günler	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Top.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Top.	
	Gazete Tavrı																							
Etik İlkeler	Olumlu		1				1					2												0
	Olumsuz											0												0
	Nötr											0												0
İnanç Temelli	Olumlu											0												0
	Olumsuz											0												0
Açıklama	Nötr	1										1												0
Top.		1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

İki ülke basınının anlayamadıkları konu, yaşamını yitiren insanların isimlerinin açıklanması üzerinedir. Türkiye basını bu isimleri bir an önce duyurmak istemiş, Hollanda yetkilileri ise ailelerine haber verilmeden basına yansımayaacağı konusunda diretmişlerdir. Fakat yapılan çalışmada bu konunun Hollanda basınında hiç yer etmediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte Hollanda'da demokrasi kültürünün gelişimine bağlı olarak 'insan hakları'nın uzunca bir gelişim sürecinden günümüze ulaştığı söylenebilir. Bu da gazetecilik meslek ilkelerinin yapı taşı oluşturulan 'kişilik haklarına saygı'nın da gazeteciler arasında içselleştirildiğini göstermektedir. 'Demokrasi, geçmişten başlayarak günümüze intikal eden insan hakları düşüncesinin temelleri üzerinde doğmuştur. İnsan hakları düşüncesinin demokrasinin düşünsel zemini oluşturmasına benzer şekilde, demokrasi de insana ve insanlığa bağlı temel hakların gerçekleştirildiği ve güvence altına alındığı bir siyasal düzeni sembolize etmektedir. Dolayısıyla bu iki kavramın birbirleriyle olan ilişkisinin ne olduğuna

yönelik bir sorunun cevabı; aralarındaki bağlılığın sarsılmayacak derecede güçlü olduğu şeklindedir. (Torun,2007:416) Bu bağ bir ülkede ne kadar işlevsel hale geldiyse o oranda meşrulaştırılacaktır. Türkiye'nin Basın Konseyi'nde ve tabi olduğu kurallarda kişilik haklarına saygı yer almasına rağmen, kimi zaman bu kurallara uyulmadığı gözlenmektedir. (Kızıl,1998:78) Elbette bu durum yalnızca Türkiye için geçerli değildir. Yalnızca bu örnek olayda bu yönlü bir çıkarım yapabilmek mümkündür.

Kaza haberinde ahlakilik çerçeveleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“Pembe tablo fiyasyosu” (Posta, 26 Şubat 2009)

“Kara haber dersi” (Hürriyet,27 Şubat 2009) (**manşet**)

“Nazar değdi” (Hürriyet, 2 Şubat 2009) Manşette de görülebileceği gibi, ‘Nazar Değdi’ inanç temelli bir açıklama olmuştur. THY'nin sahip olduğu büyük prestije zarar gelmemesi amacıyla bu açıklamanın yapılmış olduğu düşünülebilir. Çünkü herhangi bir olayın sorumluluğunu ilahi bir güce atfetmek, diğer yetkililerin üzerindeki baskıyı azaltabilir.

Ekonomik Sonuçlar

Ekonomik sonuçlara ilişkin çerçeveler, herhangi bir konunun maddi boyutuna işaret etmektedir. Bu anlamda kendi içinde bir prestij sorununu da barındırmaktadır. Çünkü herhangi bir kurumun kurumsal kimliği, onun imajına işaret etmektedir, ve onun zedelenmesi doğrudan maddi boyutunu etkileyecektir. Ekonomik sonuçlara ilişkin yapılan tüm haberlerin (dört haber) Hürriyet tarafından yazılmış olması THY şirketinin prestijini korumaya çalıştığı anlamına gelmektedir. Burada belirlenen alt temalar; THY'nin prestiji, uçağın ne kadara sigortalı olduğunu açıklayan sigorta şirketi haberi ve THY'nin hisse senetlerindeki son durumu açıklayan haberdir. “...*Bunlar Türk şirketlerini pazarın dışına itme çalışmalarının bir sonucudur, dedi*” (Hürriyet, 28 Şubat 2009) ifadesi ekonomik sonuçlar çerçevesini iyi özetleyen bir örnek niteliği taşımaktadır.

SONUÇ

Bir ülkenin basın geleneği o ülkenin özgürlük ve sansürle olan mücadelesinin bir simgesi niteliğindedir. Toplumda nasıl bir sosyal yapı mevcutsa, o ülkenin basınında da aynı tür bir yapılanma söz konusu olacaktır.

Bu da her meslekte olduğu gibi belirli meslek ilkelerinin şekillenmesinde yardımcı olacaktır. Meslek ilkelerinin belirlenmiş olması, o ülkenin etik yargılarının da bir nevi yansması olarak değerlendirilebilir. Fakat sermayelerin birleştiği, kültürlerin sıkı sıkıya ilişkiler içerisinde olduğu küreselleşme sürecinde meslek ilkelerinin de evrenselleşme sürecine girdiği söylenebilir. Bunun en

temel yansımaları ise ortak anlaşmalara tabi olan ülkelerin benzer iletişim politikaları gütmelerinde gözlenir.

Türkiye’de gazetecilik, 19. yüzyılda ilk kez faal olarak başlamış, ancak tüm oluşumu askeri yenilgileri azaltmak olan bu çalışmalarda, ‘devlet eliyle’ gerçekleştirilmiş bir gazetecilik söz konusu olmuştur. Hollanda da ise kapitalizmin bir sonucu olarak gelişen gazetecilik öncelikle ticari hayatın düzenlenmesine hizmet etmiştir. Bu sebeple ortaya çıkışında doğrudan devlet tekeli görünmemektedir. Ancak iktidar ilişkilerinden bağımsız bir gazetecilik pratiği düşünülmemeyeceğinden her iki ülke de zaman zaman sansürle ve yasal düzenlemelerle karşılaşmıştır. Böylece mesleğin özgürlük sınırları çerçevelenmiştir.

Seçilen uçak kazası haberinden yola çıkılarak iki ülkenin tirajı en yüksek gazeteleri çerçeveleme yaklaşımı kullanılarak beş gün boyunca ilk sayfa haberleri ile karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda Semetko ve Valkenburg’un belirledikleri beş çerçeve olan sorumluluk, çatışma, insani ilgi, ahlakilik ve ekonomik sonuçlar çerçevesi araştırmaya uyarlanmıştır. Bu çerçeveler ışığında 58 haber ve 78 fotoğraf incelenmiştir.

Sorumluluk çerçevesinden elde edilen bulgular, ülkelerin basın geleneklerini açıklamak adına önemli veriler sunmaktadır. Gerçekleşen kazanın failinin kim, kimler veya neler olduğu üzerine yapılan haberler Hollanda gazetelerinde Türkiye gazetelerinde olduğundan çok daha fazla incelenmiştir. Bunu sayısal veriler ile açıklayacak olursak; Hollanda gazetelerinde %77.7 oranında sorumluluk çerçevesine rastlanmıştır. Buna karşılık Türkiye gazetelerinde bu oran %47.5’tur. Herhangi bir kazanın sebep sonuç ilişkilerinin araştırılması, onun gibi kazaların gerçekleşmesini önleyebilmek adına önemli bir adımdır. Örneğin AD Gazetesi’nin 5 Mart 2009 tarihli haberinde güvenlik için bundan sonra inişlerin otomatik pilotla yapılmaması tavsiyesi yer almaktadır. Bu haberden hareketle konuya sorumluluk çerçevesinden bakıldığında olası çözümlerin de mümkün olduğu görülmektedir. Oysa kadercı bir yaklaşım çözüm odaklı değildir. Bu nedenle Türkiye gazetelerinde sorumluluk temasının yerini insani ilgi almıştır.

İnsani ilgi çerçevesi, insanların duygusal yönlerine vurgu yaparak dikkati gerçekleşen olayın sebep sonuç ilişkisinden ziyade bireysel bir drama indirgemektedir. Bu durumda kadercı bir söylem kullanılmakta ve olaya dair herhangi bir çözüm üretilmektense yalnızca yas tutulmaktadır. Konuya dair seçilen ve öne çıkarılan tek unsur dram olması, görülmesi istenmeyen birçok unsuru da gizlemektedir. Bu da çerçeveleme yaklaşımının yarattığı en önemli illüzyon olarak değerlendirilebilir. Kadercı bir söylemle olayın sebep- sonuç ilişkileri, olası ihmaller, çözüm önerileri ve bunun gibi birçok unsur araştırılmaz kılınmıştır. Buna göre belirlenen alt temalar ise; mürettebat, ölen yolcular, yolcu

yakınları, kazazedeler ve cenaze törenlerine dair hazırlanan haberlerdir. Hollanda gazetelerinde insani ilgiye %38.8 oranında yer verilirken, Türkiye gazetelerinde bu oran %47.5'e çıkmaktadır.

Bununla birlikte Türkiye ve Hollanda'nın kaza sonrasında zıtlaşmasına neden olan olaylar, çatışma çerçevesinde açıklanmaktadır. Her ülke kendi haber kaynaklarının referansıya 'taraf' belirleyerek o dil içerisinde söylemini geliştirmiştir. Bu bakımdan çatışma çerçevesi içerisinde yer alan haber içerikleri ve söylemler, sayısal veri sonuçlarından daha büyük önem taşımaktadır.

Bir diğer inceleme alanı olan ahlakilik çerçevesi ise, genel itibarıyla bir konunun etik boyutunun incelenmesini oluşturmaktadır. Kimi zaman bu konuya inanç temelli açıklamalar da eklenmektedir. Böylece sebebi ruhani bir güce atfedilen her olayda olduğu gibi olayın sorumluluklarının tartışılması da bertaraf edilmektedir. Bununla birlikte basın- etik ilişkisi de bu başlık altında değerlendirilmiştir. Bu olay, Türkiye'de basın etik ilişkisinin yeniden tartışmaya açılması bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

Son olarak ise ekonomik sonuçlar çerçevesi kapsamında THY'nın prestijinin zedelenmemesi adına firmanın hisse senetlerinin güvence altına alınması ve sigorta şirketine dair bilgilere değinilmiştir. Fakat bununla ilgili haberlere sadece Türkiye'de hatta sadece Hürriyet gazetesinde rastlanmıştır. Hürriyet gazetesinin THY'yi koruma çabaları diğer tüm gazetelerden farklı bir tutum olarak değerlendirildiğinden ülkenin temel basın anlayışına genelleme yapılamamakla birlikte görülebilir bir tavır olma özelliğini yansıtmaktadır.

KAYNAKÇA

ABRAK, E. (2006), *Gündem Belirleme Işığında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinin Haber Analizi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli

AD Gazetesi 26 Şubat 2009

AD Gazetesi 27 Şubat 2009

AD Gazetesi 28 Şubat 2009

AD Gazetesi 2 Mart 2009

AD Gazetesi 5 Mart 2009

AKBABA E., Işık M. (2004), *Medyada Yeni Yaklaşımlar-Medyada Haber Seçimi*, Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya

AKŞİN, S. (2009), *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul

AN SEON K.; GOWER K. (2009), *How do The News Media Frame Crisis? A Content Analysis Of Crisis News Coverage*

- BARDOEL J.; VOS C.; VAN VREE F.; WJFJES H. (2009), *Journalistieke Cultuur in Nederland*, Amsterdam University Press, Amsterdam
- BARDOEL J.; BERHOFF J. (1997), *Media in Nederland Feiten en Structuren*, Wolters – Noordhoff, Groningen
- BERNSKY J. A.; KNDER R.D. (2006), *Making Sence of Issues Through Media Frames: Understanding the Kosovo Crisis*, Southern Political Science Association, The Journal of Politics, Vol. 68, No.3 August 2006, University of Michigan
- BLOKKER B.; VAN ES G.; SPIERNG H., (2005), *De Nederlandse Geschiedenis in Jaartallen*, Uitgeverij Balans, Leuven
- BULUT S.; YAYLAGÜL L. (2004), *Türkiye'deki Yazılı Basında Yargıtay ve Mafya İlişğine Yönelik Haberler*, İletişim 2004:19
- BULUT, G. (2008), *Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Televizyon Haberlerinin Gündem Kurmadaki Rolü – Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara,
- CHONG D.; DRUCKMAN J. (2007), *Framing Theory*, Annual Reviews Political Science, Northwestern University, Illinois, downloaded from arjournals.annualreviews.org
- ÇAVDAR, T., (2008), *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Gnmze*, İmge Kitabevi, İstanbul
- ÇOBAN, M. (2009), *Egemen Sylemin Yeniden retilmesinde Haber ereveleme: Kanal D Ve Stv rneđi, Selçuk niversitesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Anabilim Dalı,Radyo Televizyon Bilim Dalı,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya
- DE HAAG, J. (2007), *Beelden van Media en Democratie ter Verkrjiging van het Doctoral Bestuurkunde Faculteit der Sociale Wetenschappen EUR,Rotterdam*
- DE RON, F. (2004), *Krant in Crisis – Vasthouden Aan de Moderne Status- Que in een Postmoderne Wereld: Over Het Waarom van de Dalende Krantenoplagen*, Thesis Master Media & Journalistiek EUR, Rotterdam
- Demir, Vedat (2007), *Türkiye'de Medya ve Siyaset İlişkisi*, Beta Basım, İstanbul
- DE TELEGRAAF Gazetesi 26 Şubat 2009
- DE TELEGRAAF Gazetesi 27 Şubat 2009
- DE TELEGRAAF Gazetesi 28 Şubat 2009
- DE TELEGRAAF Gazetesi 2 Mart 2009
- DE TELEGRAAF Gazetesi 5 Mart 2009

- DE VREESE C. H (2005), *News Framing: Theory and Typology*, Information Design Journal + Document Design 13(1) s. 51-62, John Benjamins Publishing Company
- DE VREESE C. H (2012), *New Avenues For Framing Research*, America Behavioral Scientist 2012 56:365
- DUIVELAND, L. J. P. (1924), *Journalistiek in Nederland*, Den Haag
- DURSUN, Ç. (2001), *Tv Haberlerinde İdeoloji*, İmge Kitabevi, Ankara
- DURUR, ELİF K., (2011), *İnşacı Yaklaşım İçinde Çerçeveleme Kuramı ve Haberin Çerçevesi*, Atatürk İletişim Dergisi, Erzurum
- DURUOĞLU, T. (2007), *Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Olayı Üzerine Bir İnceleme*, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı.25, Yaz-Güz 207, İzmir
- ERGÜL, H. (2000), *Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul
- ENTMAN, R. (2003), *Presentation Given at "American Media and Wartime Challenges" Conference, March 21 – March 22*, Chapel Hill, North Carolina
- EVERS, H. (2007), *Media- Ethiek*, Noordhoff Uitgevers, Groningen
- EVERS, H. (2009), *Medya Etiği- Televizyon Haberciliğinde Etik*, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi & Fatusch BV., Ankara, <http://ilef.ankara.edu.tr/etik/15.05.2010>
- GİRGİN, A. (2000), *Yazılı Basında Haber ve Haber Etiği*, İnkılap Kitabevi, İstanbul
- HALL, S. (1999), *Medya, İktidar, İdeoloji –Kültür Medya ve 'İdeolojik Etki'* (der.) Mehmet Küçük, Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul
- HALL, S. (2003), *Söylem ve İdeoloji- Mitoloji- Din- İdeoloji- Kodlama ve Kodaçım*, , Su Yayınevi, (der.) Barış Çoban - Zeynep Özarslan, İstanbul
- HIRST M.; PATCHING R. (2007), *Journalism Ethics Arguments & Cases*, Oxford University Press, Oxford
- HÜRRİYET Gazetesi 26 Şubat 2009
- HÜRRİYET Gazetesi 27 Şubat 2009
- HÜRRİYET Gazetesi 28 Şubat 2009
- HÜRRİYET Gazetesi 2 Mart 2009
- HÜRRİYET Gazetesi 5 Mart 2009
- İLKİZ, F. (1999), *Türkiye ve Almanya'da Gazetecilikte Etik XIV. Alman-Türk Gazetecilik Semineri- Basın ve İfade Özgürlüğünün Yasal Sınırlamalar*

- KALEAĞASI B.; YÜKSEL E. (2008), *Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?* Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 7 (1) s. 571-586
- KARAGÜLLE, İ., ?, *Ansiklopedik Büyük Türkçe Sözlük*,
- KIZIL ERKELLİ, N. (1998), *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul
- KILIÇ, D., (2007), *Türk Basınında İran Nükleer Krizi'nin Sunumu: Haberlerin Çerçeveselenmesi*, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Beta Basım Yayım, İstanbul
- KOLOĞLU, O., (2006), *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul
- KOSTADİNOVA P.; DİMİTROVA D., (2012), *Communicating Policy Change: Media Framing of Economic News In Post-Communist Bulgaria*, European Journal of Communication 2012 27:171
- KÖKER, L. (1990), *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yayınları, İstanbul
- ÖZARSLAN, H. (2007), *Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevesinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi*, Selçuk Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilimdalı- Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya
- ÖZER, Ö. (2009), *Eleştirel Haber Çözümlemeleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No. 1901 – İletişim Fakültesi Fakültesi Yayınları No. 71, Eskişehir
- ÖZER, Ö. (2008), *Liberal Basın Anlayışı: Objektif Habercilik İdeali; Haber Değerliliği Ve Gazetecilik Etiği*, , Anadolu Üniversitesi Yayınları No. 1873 İletişim Fakültesi Yayınları No. 69, Eskişehir
- ÖZGEN, M. (2002), *Gazetecinin Etik Kimliği*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul
- PARENTİ, M. (2008), *Tekelci Medya Manipülasyonu- Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Dipnot Yayınları-Editör: Levent Yaylagül-Nilüfer Korkmaz, Ankara
- POSTA Gazetesi 26 Şubat 2009
- POSTA Gazetesi 27 Şubat 2009
- POSTA Gazetesi 28 Şubat 2009
- POSTA Gazetesi 2 Mart 2009
- POSTA Gazetesi 5 Mart 2009
- POYRAZ, B. (2002), *Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik*, Ütopya Yayınevi, Ankara

- SEMETKO, H., (2007), *Media and Politics In The Netherlands, Introduction: Poulders, Pillars, and Understanding Dutch Democracy*, Political Communication, 15:2, 139-147
- SEMETKO H.; VALKENBURG P., (2000), *Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News*, International Communication Association,
- STEPHENS, M. (1989), *Geschiedenis Van Het Nieuws Van De Tamtam Tot De Sateliet*, Uitgeverij Het Spektrum, Utrecht
- SPEE, I. (1999), *De Opkomst van de Populaire Pers in Engeland en Nederland- Een Vergelijkend Onderzoek Tussen de Daily Mail en de Telegraaf*, Doctoraal Scriptie Fakulteit Historische en Kunstwetenschappen, Rotterdam
- TEKELİ, İ. (2002), *Modernleşme ve Batıcılık- Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, (der.) Murat Belge, İletişim Yayıncılık, İstanbul
- TILIÇ, D. (2000), *2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak*, Su Yayınları, İstanbul
- TOKGÖZ, O. (2006), *Temel Gazetecilik*, İmge Kitabevi, Ankara
- UZUN, M. S. (2000), *Askeri Yönetim Dönemlerinde Medya-Siyaset İlişkisi (Türkiye Örneği)*, Gazi Üniversitesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- VAN DE P., JAN (2005), *Kroniek van de Nederlandse Dagblad en Opinipers*, Otto Cramwinckel Uitgever, Amsterdam
- VALKENBURG VE ARK. (1999), *The Effects Of News Frames on Readers' Thoughts and Recall*, Communication Research 1999 26:550
- VLİEGENTHART R.; VAN ZOONEN L., (2011), *Power To The Frame: Bringing Sociology Back To Frame Analysis*, European Journal of Communication 2011 26:101
- YARAMIŞ, Ç. (2005), *II. Meşrutiyet Sonrası Basın Özgürlüğü ve Basına Getirilen Kısıtlamalar*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Gazetecilik Ana Bilim Dalı Gazetecili Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- WİJFJES, H. (2005), *Journalistiek in Nederland 1850- 2000 Beroep, Cultuur en Organisatie*, Boom Amsterdam
- ZÜRCHER, E. J. (2003), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul
- <http://www.pressreference.com/Ma-No/Netherlands.html/13.07.2011>